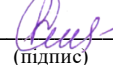

Ь
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Природничо-географічний факультет
Кафедра хімії екології та методів їх навчання

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри хімії
екології та методів їх навчання

Наталія ГОРБАТЮК

(підпис)

«28» серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК.29 Заповідна справа

Галузь знань **10 Природничі науки**

Спеціальність: **101 Екологія**

Освітня програма: **Екологія**

Робоча програма з дисципліни Заповідна справа для здобувачів вищої освіти, освітньої програми Екологія, спеціальності **101 Екологія**

Розробники: Совгіра С.В.– доктор педагогічних наук, професор кафедри хімії, екології та методики їх навчання.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри хімії екології та методики їх навчання
Протокол № 1 від «28» серпня 2023 року

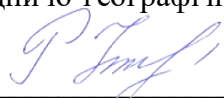
Завідувач кафедри хімії екології та методики їх навчання

_____ (підпис)

(Горбатюк Н. М.)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

Протокол № 1 від «29» серпня 2023 року
Голова науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

_____ (підпис) (Рожі І. Г.)

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) (ПІБ) _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) (ПІБ) _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) (ПІБ) _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) (ПІБ) _____ 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	150/5	
Курс	3	
Семестр	6,7	
Кількість змістових модулів із розподілом:	1	
Обсяг кредитів	3	
Обсяг годин, у тому числі:	150	
Аудиторні:	76	
Лекційні	28	
Семінарські / Практичні	-	
Лабораторні	48	
Самостійна робота	44	
Індивідуальні завдання	30	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: забезпечення збереження і відновлення біологічного і ландшафтного різноманіття. Крім того дисципліна дає студентам не тільки знання, а й вміння проводити дослідження територій на предмет виявлення цінних для природо-заповідання об'єктів (в процесі підготовки індивідуальних і науково-дослідних завдань), а також вміння і навички проводити дослідження заповідних об'єктів (в процесі проведення однойменної польової навчальної практики).

Завдання:

- збереження унікальних і типових ландшафтів, генофонду рослинного і тваринного світу, сприяння відродженню і збагаченню відновних природних ресурсів, а також природних і близьких до природних ландшафтів;
- створення бази для наукових досліджень еталонних природних комплексів з метою розроблення наукових основ охорони природи, раціонального природокористування, вирішення складних проблем оптимізації взаємодії природи і суспільства;
- моніторинг стану довкілля;
- підготовка висококваліфікованих кадрів природознавців, сприяння екологізації освіти і виховання.

3. Компетентності та програмні результати навчання за ОП.

Компетентності за ОП:

K17. Знання сучасних досягнень національного та міжнародного екологічного законодавства..

K19. Здатність до використання основних принципів та складових екологічного управління.

K21. Здатність обґрунтовувати необхідність та розробляти заходи, спрямовані на збереження ландшафтно-біологічного різноманіття та формування екологічної мережі.

K27. Знання та розуміння теоретичних основ оптимальності використання заповідних територій та об'єктів у природоохоронних, науково-дослідних, рекреаційних цілях та для потреб моніторингу навколишнього природного середовища

Програмні результатами навчання за ОП:

ПР01. Демонструвати розуміння основних принципів управління природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

ПР04. Використовувати принципи управління, на яких базується система екологічної безпеки.

ПР06. Виявляти фактори, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття.

ПР07. Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду.

ПР16. Вибирати оптимальну стратегію проведення громадських слухань щодо проблем та формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі.

ПР20. Уміти формувати запити та визначати дії, що забезпечують виконання норм і вимог екологічного законодавства.

ПР23. Демонструвати навички впровадження природоохоронних заходів та проектів.

ПР26. Уміти здійснювати природоохоронну, науково-дослідну роботу на заповідних територіях та об'єктах.

ПР27. Брати участь у моніторингу навколишнього природного середовища на заповідних територіях та об'єктах.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Організаційні засади заповідної справи

Тема 1. Заповідна справа як навчальна дисципліна та науковий напрям. Зміст та визначення заповідної справи. Наукові засади заповідної справи

Тема 2. Історичні віхи заповідної справи в Україні.

Часи Київської Русі. Особливості розвитку заповідної справи XIX-XX століття
Найперші заповідники. Асканія-Нова.

Тема 3. Науково-методологічні засади заповідної справи

Науково-історичні передумови розвитку заповідної справи. Методологічні концепції заповідної справи. Сучасна наука заповідної галузі в Україні. Сучасний стан заповідної галузі в Україні

Тема 4. Організаційно-правові засади заповідної справи в Україні

Законодавча база: сутність, базові принципи. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Право власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Міжнародні природоохоронні конвенції та угоди, червоні переліки видів.

Змістовний модуль 2. Характеристика природно-заповідних територій

Тема 5. Класифікація природно-заповідних територій та об'єктів.

Категорії природно-заповідного фонду України. Категорії природно-заповідних територій Міжнародного союзу охорони природи та природно-заповідного фонду України.

Тема 6. Природні комплекси України, їх репрезентативність в пзф. Законодавство про червону та зелену книгу України.

Репрезентативність природних комплексів України. Основні положення охорони рослинного світу. Основні положення охорони тваринного світу. Створення Червоних книг та їх призначення. Червона книга України. Зелена книга України

Тема 7. Природні й біосферні заповідники

Природні заповідники: статус, завдання і особливості охорони. Біосферні заповідники: статус, завдання, структура території та особливості управління.

Тема 8. Національні парки

Національні парки: функції, завдання та основні типи. Відбір території для створення національного парку. Функціональне зонування національних парків

Тема 9. Регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища.

Регіональні ландшафтні парки. Особливості розвитку регіональних ландшафтних парків у світі та Україні. Заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища.

Тема 10. Штучно створені території та об'єкти природно-заповідного фонду України

Ботанічні сади. Дендрологічні парки. Зоологічні парки. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Тема 11. Структура та зонально-регіональні особливості природно-заповідного фонду України.

Облік територій і об'єктів природно-заповідного фонду. Зонально-регіональний огляд заповідників і національних природних парків України.

Тема 12. Природоохоронна діяльність на територіях та в об'єктах природно-заповідного фонду України

Режими охорони та їх реалізація

Загальний порядок використання та контролю територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Відновлення екосистем та їх компонентів. Рекреаційна діяльність у межах природно-заповідного фонду. Збереження та відновлення етнічних традицій природокористування. Наукові дослідження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Літопис природи. Освітньо-виховна діяльність. Участь громадськості у природоохоронній діяльності. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Тема 13. Створення територій природно-заповідного фонду України

Етапи створення територій природно-заповідного фонду. Створення системи транскордонних природоохоронних територій. Території та об'єкти природно-заповідного фонду як елементи національної екомережі.

Тема 14. Економічні аспекти управління природно-заповідним фондом України

Поняття, функції і методи управління природно-заповідним фондом України. Механізми фінансового забезпечення функціонування установ природно-заповідного фонду. Екологічне оподаткування й інвестування територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Організаційні засади заповідної справи						
Тема 1. Заповідна справа як навчальна дисципліна та науковий напрям	10	2		4		4
Тема 2. Історичні віхи заповідної справи в Україні	10	2		4		4
Тема 3. Науково-методологічні засади заповідної справи	10	2		4		4

Тема 4. Організаційно-правові засади заповідної справи в Україні	10	2		4		4
Тема 5. Класифікація природно-заповідних територій та об'єктів.	10	2		4		4
Тема 6. Природні комплекси України, їх репрезентативність в ПЗФ. Законодавство про червону та зелену книгу України.	5	2				3
Тема 7. Природні й біосферні заповідники.	5	2				3
Разом за змістовим модулем 1	60	14		20		26
Змістовий модуль 2. Характеристика природно-заповідних територій						
Тема 8. Національні парки	10	2		4		4
Тема 9. Регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища	8	2		4		2
Тема 10. Штучно створені території та об'єкти природно-заповідного фонду України	8	2		4		2
Тема 11. Структура та зонально-регіональні особливості природно-заповідного фонду України	8	2		4		2
Тема 12. Природоохоронна діяльність на територіях та в об'єктах природно-заповідного фонду України	10	2		4		4
Тема 13. Створення територій природно-заповідного фонду України	8	2		4		2
Тема 14. Економічні аспекти управління природно-заповідним фондом України	8	2		4		2
Разом за змістовим модулем 2	60	20		28		18
Усього годин	120	28		48		44
Модуль 2						
ІНДЗ	30					
Усього годин	90	20		36		4

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія заповідної справи в Україні	4
2	Нормативно-правові засади охорони і використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду України	4
3	Класифікація природно-заповідного фонду	4
4	Оцінювання природно-заповідного фонду України	4
5	Характеристика біосферних та природних заповідників	4
6	Характеристика національних природних парків заповідників	4
7	Характеристика природно-заповідного фонду на прикладі Черкаської області	4
8	Порядок здійснення державного контролю за дотриманням заповідного режиму на територіях та об'єктах ПЗФ України	4
9	Відповідальність за порушення заповідного режиму на територіях та об'єктах ПЗФ України	4
10	Методика ведення кадастру заповідних територій	4
11	Міжнародні природоохоронні конвенції та угоди щодо збереження біотичного та ландшафтного різноманіття.	4

12	Охорона природно-заповідних територій та об'єктів	4
Всього:		48

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Робота з наявною довідковою літературою по заповідних територіях.	5
2	Вивчення, дослідження та збір матеріалу тих заповідних територій, де проживає магістрант	5
3	Планування та моделювання необхідності охорони об'єктів території, яка ще не є заповідною.	5
4	Складання реєстру природоохоронних територій по областям України.	6
5	Структура та зонально-регіональні особливості природно-заповідного фонду України	6
6	Проведення обліку територій і об'єктів природно-заповідного фонду	6
7	Загальна характеристика природно-заповідного фонду України	6
8	Зонально-регіональний огляд заповідників і національних природних парків України	5
Разом:		44

9. Індивідуальні завдання

1. Кримський природний заповідник. Історія створення Кримського природного заповідника. Вигідне географічне розташування. Площа заповідника. Різноманітність рослинного світу. Тваринний світ. Цінність і унікальність заповідника.
2. Канівський природний заповідник. Історичні передумови створення і розвитку Канівського державного заповідника. Флора та фауна заповідника. Біологічна цінність. Канівський державний заповідник – об'єкт для вивчення студентами.
3. Український степовий заповідник. Загальні відомості про Український степовий заповідник. Філіал Хомутівський степ. Його флора та фауна. Філіал Кам'яні могили. Його флора та фауна. Філіал Михайлівська цілина. Крейдяна флора.
4. Луганський заповідник. Історія створення Луганського заповідника. Стрільцівський степ: рослинний та тваринний світ. Станично-Луганський філіал.
5. Поліський заповідник. Умови створення. Площа. Рослинний та тваринний світ заповідника. Значення.
6. Ялтинський державний заповідник. Географічна характеристика заповідника. Визначні пам'ятки природи. Рослинний світ та тварини заповідника. Птахи.
7. Заповідник Мис Мартьян. Фізико-географічні умови. Площа. Рослинність. Тваринний світ. Наукові дослідження. Стан екосистем.
8. Карадазький заповідник. Загальні відомості. Фізико-географічні умови. Рослинність. Тваринний світ. Рослинний та тваринний світ акваторії заповідника. Стан екосистем.
9. Заповідник Розточчя. Рік створення заповідника. Площа. Мета створення. Об'єкти охорони. Значення заповідника.
10. Природний заповідник Медобори. Товтрове пасмо. Природний рослинний покрив. Фауна. Історичні пам'ятки заповідника. Заповідник Медобори – науково-дослідна установа. Перспективний розвиток заповідника.

11. Дніпровсько-Орільський заповідник. Легенда. Місце розміщення, площа. Природні умови. Рослинний і тваринний світ. Перспективи розвитку заповідника.
12. Заповідник Єланецький степ. Загальні відомості. Географічне положення. Рослинний світ заповідника. Значення.
13. Заповідник Горгани. Загальні відомості. Місцезнаходження. Природно-кліматичні умови. Горгани – охоронник кедра європейського. Тваринний та рослинний світ заповідника.
14. Опукський природний заповідник. Загальні відомості. Географічне положення. Мета створення. Флора та фауна заповідника. Значення.
15. Казантипський заповідник. Історія створення. Площа. Місцезнаходження. Рослинний та тваринний світ. Значення.
16. Заповідник Трипільська культура. Історичний огляд Трипілля. Дослідження пам'яток трипільської культури на Тальнівщині. Сучасна територія трипільської культури.
17. Рівненський заповідник. Історія створення, рік заснування, площа. Рослинний та тваринний світ Рівненського заповідника.
18. Черемський заповідник. Історія створення, рік заснування, площа.
19. Дослідження заказника державного значення за місцем проживання)
20. Дослідження пам'ятки природи (на вибір)
21. Дослідження регіонального ландшафтного парку (за певним регіоном)
22. Дослідження парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва (на прикладі конкретної області)
23. Дослідження дендрологічного парку (на вибір)
24. Дослідження зоопарку (найстарішого)

10. Методи навчання

1. Пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний метод) - викладач організовує сприймання та усвідомлення студентами інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її.

2. Репродуктивний – викладач дає завдання, у процесі якого студенти здобувають вміння застосовувати знання за зразком.

3. Дослідницький – викладач ставить перед студентами проблему, а ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього джерела інформації, матеріали тощо.

4. Інформаційно-рецептивний метод: передбачає передачу знань у готовому вигляді (слово-наочність), сприяє розвитку уваги студентів.

5. Проблемний метод: викладач показує зародження істини конкретної науки, демонструючи еталон проблемного мислення. Засвоюються засіб та логіка розв'язання проблем, розвивається логічне мислення, формується інтерес до навчальної роботи.

6. Евристичний метод: викладач організовує та спрямовує думки студентів до самостійного розв'язання проблеми, сприяє переходу знань у переконання. Формує вміння самостійно здобувати знання, сприяє розвитку логічного мислення, виховує інтерес до науково-пошукової діяльності.

11. Методи контролю

У процесі контролю рівня засвоєння знань, умінь, навичок студентів з дисципліни Заповідна справа використовуються методи: усний контроль (виступ, обґрунтування), письмовий контроль (контрольні роботи), тестовий, семінари, самоконтроль (ІНДЗ), метод практичної перевірки (лабораторна робота), ситуаційні завдання.

12. Критерії оцінювання результатів навчання

Відповідь студента на запитання фронтального опитування під час лабораторного заняття максимально оцінюється до 4 б.

Змістовий модульний контроль (МК) здійснюється у вигляді аудиторних тестових робіт з кожного змістового модулю. ЗМК передбачає відповіді на 30 тестових питань. Оцінка за кожну роботу не повинна перевищувати 11 б.

Максимальна сума балів, яку студент може отримати за виконання індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ) – 14 балів:

- складання плану ІНДЗ – 2 б.;
- обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження – 2 б.;
- аналіз сучасного стану дослідження проблеми – 2 б.;
- логічність і послідовність викладення основного тексту ІНДЗ – 2 б.;
- дотримання правил реферуванням наукових публікацій – 2 б.;
- доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження – 2 б.;
- дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел) – 2 б.

Підсумковий контроль (ПК) проводиться у вигляді незалежного комп'ютерного тестування на множинний вибір з однією вірною відповіддю. Містить 60 тестових теоретичних запитань. Оцінка за ПК не повинна перевищувати 10 б.

13. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль 1														ПК	ІНДЗ	Сума
Поточне тестування та самостійна робота																
Змістовий модуль 1 (1 сем)						Змістовий модуль 2 (2сем)										
T1	T2	T3	T4	T5	MK1	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	MK2	10	12	100
5	5	5	5	5	9	5	5	5	5	5	5	5	9			

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
69–74	D		
60–68	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Рекомендована література

Основна

1. Іваненко О.О., Петренко К.В. Управління природними заповідниками: сучасні підходи та методи. Київ: Екологічна освіта, 2019. 240 с.

2. Соколова Н.В. Заповідна справа в Україні: історія та сучасні виклики. Львів: Львівський університет, 2018. 184 с.
3. Григорович І.І., Коваленко О.М. Екологічний моніторинг в заповідних територіях. Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2017. 312 с.
4. Павлова Н.А., Іванов С.С. Біорізноманіття та охорона природи в заповідних територіях. Одеса: Одеський університет, 2020. 220 с.
5. Мельник О.П. Сучасні підходи до організації екологічного моніторингу в заповідниках. Ужгород: Екологічні дослідження. 2021, т. 50, с. 65-80.

Допоміжна

1. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К., 2005.
2. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. Київ: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2009. 332 с
3. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л., МАСІКЕВИЧ Ю.Г., СОЛОДКИЙ В.Д та ін. Управління природоохоронною діяльністю. Харків: НТУ ХПІ, 2002. 304 с

14. Інформаційні ресурси

1. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення курсу, опорні та електронні версії конспектів лекцій, базові і допоміжні підручники, державні нормативні документи, ілюстративні матеріали, аудіо та відео засоби навчання, система дистанційного навчання Moodle.
2. Природоохоронне законодавство України. URL:<http://www.rada.gov.ua/laws/>
3. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. URL: <http://www.menr.gov.ua/>
4. Національна комісія України у справах ЮНЕСКО URL: <http://unesco.org.ua/>